Пилипенко С.П.

Філософські засади міжкультурної комунікації

кандидат філософських наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін ПВНЗ «Київський медичний університет»

м. Київ, Україна

У сучасних умовах інтеграції культур Україна орієнтує заклади вищої освіти не тільки на професійну підготовку фахівців, а й на розвиток культури особистості, здатної до самостійної діяльності в новому соціокультурному середовищі, активної взаємодії з представниками інших культур на засадах толерантних взаємин. Нині дедалі більше ЗВО, зокрема ПВНЗ «Київський медичний університет», набувають міжнародного характеру, який сприяє інтеграції міжнародних та міждержавних контактів. Саме тому в КМУ впроваджено елективну дисципліну «Міжкультурна комунікація», що має за мету покращення спілкування представників різних культур, розширення різноманітних контактів між ними, адаптацію іноземних студентів до української культурного середовища.

Всі ці фактори потребують наявності певної компетентності, важливим показником якої є володіння нормами міжкультурної комунікації. Це, в свою чергу, сприяє підвищенню загальної компетентності студента, процесу його зростання та самовизначення, адже від самовизначення у культурі і за допомогою культури залежать взаємовідносини індивіда з оточуючими його людьми, ставлення до своєї діяльності, усвідомлення власної індивідуальності. Внаслідок такої активності народжуються нові форми культурного простору, які опосередковано впливають на інших людей. У цьому контексті вважається актуальним філософський аналіз такої важливої складової людського буття, як міжкультурна комунікація.

Як відомо, культура з філософської точки зору є головною складовою людського буття, що пов'язане зі здатністю зміни та перетворення навколишнього світу та притаманна лише людині. Все, що створено людиною

є частиною культури, у тому числі і комунікація, яка є важливою частиною людського життя. Комунікація, в свою чергу, (від лат. communicatio – зв'язок, повідомлення) – це спілкування, що ґрунтується на взаєморозумінні; повідомлення інформації від однієї людини до іншої або кількох інших» [1, с. 101]. Комунікація є тим важливим елементом, який характеризує комунікативний стиль кожної культури.

Поняття «міжкультурна комунікація» запроваджено у 50-х рр. XX ст. американським культурним антропологом Едвардом Т. Холлом. У 1954 р. вийшла книга під назвою «Культура як комунікація: модель та аналіз», в якій Е. Холл та Д. Трегер аналізують процес діалогу, розглядаючи його як специфічну галузь людських взаємин. В своїй іншій роботі «Німа мова» (The Silent Language) Е. Холл розвиває ідею про взаємозалежність комунікації та культури, де він вперше говорить про проблему міжкультурної комунікації на рівні наукового дослідження. Він стверджує, що культура – це комунікація, а комунікація – це культура.

Основним фактором здійснення міжкультурної комунікації є участь у ній представників різних культур (як мінімум двох), де представник кожної культури ідентифікує себе, а також інших учасників комунікації виходячи з культурних відмінностей. Гносеологічний аспект спілкування – це те, «…що воно є не тільки одним із засобів пізнання людиною зовнішнього світу, включаючи інших людей та саму себе, а й ефективним інструментом упорядкування відносин між людьми, між соціумом і довкіллям» [2, с. 33].

Філософська проблема комунікації була також сформульована як загальна проблема буття людини в працях Ж.-П. Сартра, М. Хайдеггера, Х. Ортега-і-Гассета, К. Ясперса. В цих роботах розглядається предмет комунікації як конфлікт особистостей та взаємодії «Я» та «Іншого», що актуалізує буття індивіда та соціуму загалом.

Філософське розуміння комунікації як універсальної характеристики буття людини передбачає формування умов сумісного існування індивідів на основі довіри та взаєморозуміння для здійснення колективної діяльності.

Змістом комунікації є усвідомлення себе з позиції іншого як рівноправних партнерів за духом та менталітетом з метою досягнення консенсусу як між суб'єктами, так і соціальною групою, до якої вони належать.

Особливої актуальності комунікативні теорії набувають у період глобалізаційних процесів у світі, коли ми маємо справу з формуванням відкритих, тісно взаємодіючих та взаємопов'язаних культур. Людське повсякденне середовище спілкування сповнене численними символічними кодами, певним набором засобів комунікативної взаємодії. При спілкуванні з «Іншими» людина використовує моделі та тактику поведінки, які приймалися і, як правило, закріплювалися у її соціокультурному середовищі під час історичного розвитку. Разом з ними людина сприймає й стереотипи, які не завжди є вірними. При зіткненні з іншою культурою наш власний набір стандартних типів і правил спілкування може не спрацьовувати, а нездійснені очікування між учасниками комунікації, збільшення складності у відповідності інтересів найчастіше обертаються причиною конфліктів.

Міжкультурна комунікація потенційно містить у собі можливість конфліктних ситуацій набагато більшою мірою, ніж міжособистісна комунікація у межах однієї культури. Джерелом конфліктних міжкультурних ситуацій є культурно обумовлені інтерпретації, поведінка та вербальні коди, що сформувалися у процесах інкультурації комунікантів із різних культур. Невміння знайти діалог у XX столітті призвело до того, що переважна частина конфліктів мала національний характер. Політична ситуація у світі у XXI столітті також не відрізняється стабільністю, багато інститутів працюють над творчим створенням нових значень та засобів комунікації. У межах міжкультурної комунікації вони допомагають сформулювати деякі спільні ідеали та цінності (толерантність, рівноправність традицій, етика та політика відповідальності та ін.). Процес міжкультурної комунікації звертає увагу на необхідність розвитку взаємодії різних культур через діалог, який сприятиме більш продуктивному налагодженню взаємозв'язків, усвідомлення загальнолюдської єдності та прагнення розуміти представників різних народів.

Філософський аналіз міжкультурних комунікацій виходить з того факту, що сучасний культурний простір є динамічною відкритою системою, а процес міжкультурної взаємодії розглядається як взаємовідносини між представниками різних культур, етносів та держав. Міжкультурні комунікації спрямовані на виховання міжкультурної компетентності, під якою розуміється комплекс соціальних навичок та здібностей, за допомогою яких індивід успішно здійснює комунікацію з партнерами інших культур як у повсякденному, так і у професійному контексті. Вивчення вербальних та невербальних характеристик різних культур, правильне прочитання комунікативних знаків іншого культурного простору та організована на цій основі комунікативна діяльність забезпечують успішність міжкультурної комунікації. Таким чином, кожен конкретний акт комунікації опосередковується культурними відмінностями співрозмовників.

Слід зазначити, що залежно від специфіки культури розрізняють колективістський та індивідуалістський типи. Колективістський тип культури характерний переважно для східних народів, у якому головною цінністю культури є ототожнення себе з колективом. Це ми й спостерігаємо у студентів, що належать до східної культурної групи. Навпаки, в індивідуалістських культурах акцент робиться на особистості, де головною цінністю виступає індивідуалізм: кожна людина керується своїми принципами та переконаннями. Специфіка цих типів культур у рамках єдиного інформаційного суспільства нікуди не зникає, а навпаки заявляє про свою самостійність, що призводить до такого явища як комунікаційний плюралізм.

Враховуючи ситуацію культурного розмаїття, сьогодні практично жодна культура не існує без взаємодії з іншими культурними утвореннями. Функціонування культур, їхнє взаємопроникнення та постійна взаємодія, як правило, здійснюється різними мовами. Одним з найважливіших засобів, що значно полегшують взаєморозуміння в рамках міжкультурної комунікації є володіння іноземною мовою. Однак знання мови, за допомогою якої можливе здійснення міжкультурної комунікації, не вичерпує конфліктності

міжкультурного спілкування, оскільки не є універсальним елементом у вирішенні проблем, що виникають між представниками різних культур. Проблема розуміння не може бути зведена до простого знання мови іншої культури, хоча і є дуже важливим фактором у міжкультурному спілкуванні. Без сформованого толерантного міжкультурного бачення світу знання мови практично марне. Таким чином, розуміння у міжкультурній комунікації тісно пов'язане з певними системами цінностей та особливостями переживання фактів дійсності. За рахунок включення аксіологічної та життєвої компоненти, розуміння різних культур стає більш адекватним, а їхня взаємодія більш повноцінною, в результаті чого представники різних культур вивчають традиції, цінності та норми один одного. Це і є основною метою курсу «Міжкультурна комунікація».

Таким чином, динаміка процесу міжкультурного спілкування не відокремлена від вивчення «іншої» культури, оскільки здатність сприймати та освоювати досягнення інших культур є одним із головних показників «життєздатності» культури та її подальшого прогресу [3, с. 54]. Нова філософська методологія зводиться до знаходження розуміння, що орієнтується не стільки на подібності, скільки на відмінності. Завдяки цьому ми поступово уникаємо парадигми створення єдності в розмаїтті і переходимо до більш нейтрального розмаїття в єдності.

Література:

1. Словник іншомовних слів. (ред. Пустовіт Л. О.). 2000. 1018 с.
2. Пономарьов О. С. Логіка спілкування та його гносеологічні аспект. Філософія спілкування. 2009. № 2. С. 28 – 35.
3. Ойзерман Т.И. Существуют ли универсалии в сфере культуры? Вопросы философии. 1989. № 2. С. 51–62.